УДК: 338; DOI: 10.31388/2519-884X-2020-42-49-57

Мангул О.А.,
аспірант кафедри бізнес-консалтингу та міжнародного туризму
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного
oleksandr.manhul@tsatu.edu.ua

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ У ДЕМОГРАФІЧНІЙ, СОЦІАЛЬНІЙ ТА ПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРАХ

Анотація. *У статті представлені результати дослідження рівня демографічної, соціальної та продовольчої безпеки України за останні десять років в розрізі окремих індикаторів та на основі запропонованої параметричної карти визначені пріоритетні загрози.*

Ключові слова: *економічна безпека, демографічна безпека, соціальна безпека, продовольча безпека, параметрична оцінка, загроза.*

JEL code classification: E65, E69, H12

Manhul O.A., *postgraduate*
of Business Consulting and International Tourism Department
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University
oleksandr.manhul@tsatu.edu.ua

DETERMINATION OF PRIORITY THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE DEMOGRAPHIC, SOCIAL AND FOOD SPHERE

Abstract. Formulation of the problem. *The main task of the study of economic security of the national economy is to conduct a qualitative assessment of strategically important processes that shape the trajectory of sustainable development. Demographic, social and food spheres directly affect the life cycle of households, the level of quality of life and labor resources, lay the foundation for domestic investment processes. Therefore, the definition of priority threats to Ukraine's economic security in these areas is an important scientific issue.*

The purpose of the article *is to identify priority threats to Ukraine's economic security in the demographic, social and food spheres.*

Results of the research. *In accordance with the current methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine in the process of research was formed an array of statistical data, calculated indicators of demographic security, their assessment of the relative intervals and the rationing procedure. The article presents the results of a study of the level of demographic, social and food security of Ukraine over the past ten years in terms of individual indicators and on the basis of the proposed parametric map identified priority threats.*

Conclusions. *The conducted researches allow to determine as priority threats to the economic security of Ukraine in the demographic sphere the indicators of the number of the available population up to the level of 1990 and the coefficient of natural population growth. Dominant threats to social security are indicators of the share of food expenditures in household spending, the number of HIV-infected people diagnosed for the first time in their lives and the ratio of average monthly wages per hour on average in the 27 EU countries. in Ukraine. During the period under study, no critical threats of a critical and catastrophic level in Ukraine's food security were identified.*

Key words: *economic security, demographic security, social security, food security, parametric assessment, threat.*

Постановка проблеми. Головним завданням дослідження економічної безпеки національної економіки полягає в проведенні якісної оцінки стратегічно важливих процесів, які формують траєкторію сталого розвитку. Демографічна, соціальна та продовольча сфери безпосередньо впливають на життєвий цикл домогосподарств країни, рівень якості життя та трудових ресурсів, закладають основу процесів внутрішнього інвестування. Тому визначення пріоритетних загроз економічній безпеці України в цих сферах є ак-

туальним науковим питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні економічної безпеки України в демографічній, соціальній та продовольчій сферах використовувався досвід концептуального розуміння економічної безпеки як з позиції національної специфіки, так і з позиції міжнародної дефініції відображений в працях Ілларіонова А. [4], Козловського С.В., Жураківського Є.С. [5], Корчевської Л. [6], Мошенського С.З. [10], Мартиненко В.В. [7], Пастернак-Таранушенко Г. [11], Ніколаєва Є.Б. [12], Петрушевської В. [13]. Методичні підходи щодо визначення рівня інтегрального показника економічної безпеки, встановлення пріоритетності загроз ґрунтувалися на аналізі робіт Александрова О.Ю. [2], Вареник В.М. [3], Мартиненко В.В. [8], Дронь В.Д. [20], Сухорукова А.І. [9,14,15,16,17,18], Харазішвілі Ю.М. [17,19,20].

Метою статті є визначення пріоритетних загроз економічній безпеці України у демографічній, соціальній та продовольчій сферах.

Виклад основного матеріалу. У відповідності до діючих методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [1] в процесі дослідження був сформований масив статистичних даних, розраховані індикатори демографічної безпеки, проведена їх оцінка відносно характеристичних інтервалів та процедура нормування (табл. 1).

Таблиця 1

Параметрична карта визначення загроз демографічної безпеки України за період 2010-2019 рр.

Індикатор	Роки	$X^{L}_{\text{опт}}$-$X^{R}_{\text{опт}}$	$X^{LR}_{\text{опт}} - X^{LR}_{\text{здв}}$	$X^{LR}_{\text{здв}} - X^{LR}_{\text{нездв}}$	$X^{LR}_{\text{нездв}} - X^{LR}_{\text{небезп}}$	$X^{LR}_{\text{небезп}} - X^{LR}_{\text{крит}}$	$X^{LR}_{\text{крит}} - \cdots$
Чисельність наявного населення до рівня 1990 року, %	2010					0,7519	
	2011					0,5917	
	2012					0,5076	
	2013					0,4695	
	2014					0,4219	
	2015						0,1948
	2016						0,1941
	2017						0,1933
	2018						0,1926
	2019						0,1913
Очікувана тривалість життя при народженні, років	2010			0,6193			
	2011			0,6513			
	2012			0,6597			
	2013			0,6755			
	2014			0,6755			
	2015			0,6762			
	2016			0,7012			
	2017			0,7311			
	2018			0,7086			
	2019			0,7344			
Коефіцієнт дитячої смертності (померло дітей віком до одного року), на 1 тис. народжених живими	2010					0,41	
	2011					0,40	
	2012				0,46		
	2013				0,50		
	2014				0,52		
	2015				0,51		
	2016				0,56		
	2017				0,54		
	2018				0,60		
	2019				0,60		
Коефіцієнт природного приросту, на 1 тис. осіб	2010						-4,4
	2011						-3,5
	2012						-3,1
	2013						-3,5
	2014						-3,9
	2015						-4,2
	2016						-4,4
	2017						-5,1
	2018						-6,1
	2019						-6,6
Частка населення похилого віку в загальній чисельності населення (станом на кінець звітного періоду), відсотків (коефіцієнт старіння)	2010		0,862				
	2011		0,818				
	2012			0,768			
	2013			0,724			
	2014			0,688			
	2015			0,636			
	2016				0,578		
	2017				0,498		
	2018				0,414		

	2019					0,359	
Демографічне навантаження непрацездатного населення на працездатне, відсотків	2010		0,922				
	2011		0,898				
	2012		0,905				
	2013		0,922				
	2014		0,949				
	2015		0,994				
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Загальний коефіцієнт міграційного приросту, скорочення (-) (на 10 тис. осіб)	2010	1					
	2011	1					
	2012						0,079
	2013						0,182
	2014						0,189
	2015			0,760			
	2016					0,360	
	2017						0,066
	2018					0,440	
	2019						0,104

Джерело: власні розрахунки автора

Переважна більшість індикаторів не має сталої динаміки. Позитивним зрушенням можна вважати перехід у 2016 р. демографічного навантаження непрацездатного населення на працездатне із задовільно-оптимального діапазону в зону оптимальних значень. Головною загрозою демографічної безпеки України є негативна динаміка природного приросту населення. За досліджуваний період коефіцієнт природного приросту є єдиним індикатором, значення якого стабільно перебувають за межею навіть критичного рівня. Також до категорії загроз відноситься індикатор чисельності наявного населення відносно рівня 1990 р., який протягом 2010-2014 рр. мав небезпечно-критичний рівень, а з 2015 р. – катастрофічний. Показовою є динаміка загального коефіцієнту міграційного приросту. Будучи оптимальним у 2010-2011 рр., він з 2012 р. переважно перейшов у діапазон критично-катастрофічних значень. Враховуючи це можливо припустити, що Україна не є привабливою країною з позиції міжнародної міграції робочої сили.

На основі проведених досліджень було розраховано інтегральний показник демографічної безпеки України за період 2010-2019 рр. (рис.1).

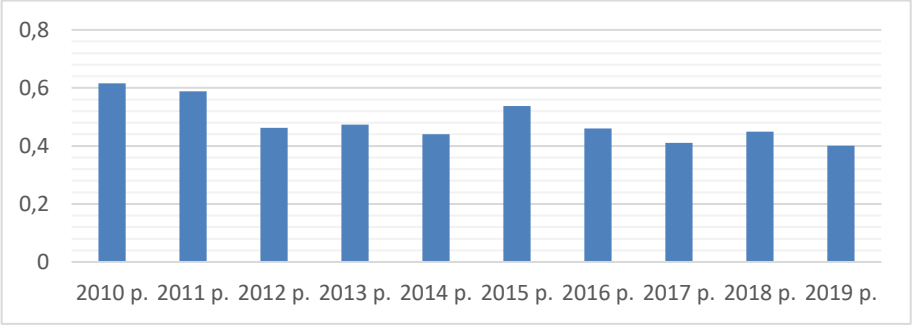

Рис. 1 Динаміка рівня демографічної безпеки України
Джерело: власні розрахунки автора

Відповідно прийнятої класифікації [1] встановлені наступні межі якісної оцінки інтегрального показника економічної безпеки України в цілому та за окремими складовими:

0 – мінімальний, абсолютно небезпечний рівень;

0,2 – критичний рівень;

0,4 – небезпечний рівень;

0,6 – незадовільний рівень;

0,8 – задовільний рівень;

1 – оптимальний рівень.

Динаміка рівня демографічної безпеки України за період дослідження має нестабільну динаміку із загальним трендом до зменшення. Якщо у 2010 р. її значення незначно

перевищило незадовільний рівень, то у 2019 р. опинилося на небезпечній межі. В цілому за останні десять років демографічна безпека України має незадовільно-небезпечний рівень.

Дослідження загроз економічної безпеки України в соціальній сфері представимо в таблиці 2.

Таблиця 2

Параметрична карта визначення загроз соціальної безпеки України за період 2010-2019 рр.

Індикатор	Роки	$X^L_{\text{опт}}$-$X^R_{\text{опт}}$	$X^{LR}_{\text{опт}} - X^{LR}_{\text{здв}}$	$X^{LR}_{\text{здв}} - X^{LR}_{\text{нездв}}$	$X^{LR}_{\text{нездв}} - X^{LR}_{\text{небезп}}$	$X^{LR}_{\text{небезп}} - X^{LR}_{\text{крит}}$	$X^{LR}_{\text{крит}} - \dots$
Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими 75 відсотків медіанного рівня загальних доходів, %	2010	1					
	2011		0,97				
	2012				0,51		
	2013			0,61			
	2014			0,68			
	2015			0,67			
	2016				0,55		
	2017				0,43		
	2018					0,29	
	2019					0,24	
Відношення середньомісячної заробітної плати до прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів	2010		0,81				
	2011		0,89				
	2012		0,90				
	2013		0,91				
	2014		0,94				
	2015	1					
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Відношення середнього розміру пенсії за віком до прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, разів	2010				0,66		
	2011				0,66		
	2012			0,74			
	2013			0,69			
	2014			0,70			
	2015			0,60			
	2016			0,60			
	2017					0,36	
	2018			0,60			
	2019		0,98				
Співвідношення загальних доходів 10 % найбільш та найменш забезпеченого населення (доцільний коефіцієнт фондів), разів	2010				0,44		
	2011				0,52		
	2012			0,76			
	2013			0,68			
	2014		0,84				
	2015		0,80				
	2016			0,64			
	2017				0,54		
	2018					0,40	
	2019					0,36	
Частка витрат на продовольчі товари в споживчих грошових витратах домогосподарств, %	2010						0,180
	2011						0,182
	2012						0,187
	2013						0,188
	2014						0,180
	2015						0,177
	2016						0,182
	2017						0,185
	2018						0,189
	2019						0,191
Обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я, відсотків ВВП	2010					0,293	
	2011					0,307	
	2012					0,360	
	2013					0,360	
	2014					0,280	
	2015						0,132
	2016						0,121
	2017						0,133
	2018						0,153
	2019						0,279
Обсяг видатків зведеного бюджету на освіту, відсотків ВВП	2010		0,800				
	2011		0,840				
	2012	1					
	2013	1					
	2014			0,780			
	2015				0,546		
	2016				0,518		
	2017				0,466		
	2018				0,400		

	2019				0,462		
Чисельність ВІЛ-інфікованих осіб із діагнозом, що встановлений уперше в житті, осіб на 100 тис. осіб населення	2010						0,134
	2011						0,129
	2012						0,131
	2013						0,133
	2014						0,613
	2015						0,161
	2016						0,156
	2017						0,148
	2018						0,141
	2019						0,137
Чисельність хворих на активний туберкульоз із діагнозом, що встановлений уперше в житті, осіб на 100 тис. осіб населення	2010						0,175
	2011						0,178
	2012						0,176
	2013						0,176
	2014					0,204	
	2015					0,240	
	2016					0,255	
	2017					0,283	
	2018					0,297	
	2019					0,311	
Загальна чисельність учнів денних загальноосвітніх навчальних закладів, відсотків до загальної чисельності постійного населення у віці 6-17 років	2010	1					
	2011	1					
	2012	1					
	2013	1					
	2014	1					
	2015	1					
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Сума невиплаченої заробітної плати станом на 1 січня (1 липня) до фонду оплати праці за грудень (червень) звітного року, %	2010				0,47		
	2011				0,57		
	2012			0,61			
	2013			0,64			
	2014					0,42	
	2015						0,18
	2016						0,19
	2017						0,20
	2018						0,22
	2019						0,24
Рівень злочинності (кількість злочинів на 100 тис. осіб населення)	2010		0,801				
	2011			0,727			
	2012	1					
	2013				0,526		
	2014			0,670			
	2015			0,613			
	2016					0,228	
	2017				0,539		
	2018			0,702			
	2019		0,893				
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, відсотків населення відповідної вікової групи	2010		0,85				
	2011		0,92				
	2012		0,97				
	2013	1					
	2014			0,71			
	2015			0,80			
	2016			0,79			
	2017		0,81				
	2018		0,81				
	2019		0,82				
Відношення середньомісячної заробітної плати, нарахованої в середньому за годину, у країнах ЄС-27 та в Україні, разів	2010						0,083
	2011						0,091
	2012						0,111
	2013						0,111
	2014						0,077
	2015						0,042
	2016						0,038
	2017						0,045
	2018						0,043
	2019						0,042

Джерело: власні розрахунки автора

На жаль, стабільну динаміку в соціальній безпеці мають тільки індикатори, які представляють загрозу економічній безпеці України. Частка витрат на продовольчі товари в споживчих грошових витратах домогосподарств, чисельність ВІЛ-інфікованих осіб із діагнозом, що встановлений уперше в житті, відношення середньомісячної заробітної плати, нарахованої в середньому за годину, у країнах ЄС-27 та в Україні, протягом періоду дослідження стабільно виходять за межі навіть критичного рівня безпеки. На наш пог-

ляд потребують уваги значення певних індикаторів:

- Відношення середньомісячної заробітної плати до прожиткового мінімуму на одну працездатну особу знаходиться на високому рівні, а з 2015 р. взагалі відповідає оптимальному. В даному випадку оціночне значення явно не відповідає об'єктивній дійсності, яку ми спостерігаємо. Така невідповідність пояснюється недоліками як параметричних оцінок безпеки даного індикатора, так і невідповідністю змісту показника прожиткового мінімуму.
- Спостерігається стабільно загрозлива тенденція в динаміці обсягів видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я, які з 2015 р. можна ідентифікувати як катастрофічні.
- Обсяг видатків зведеного бюджету на освіту з 2013 р. перейшов і стабілізувався в незадовільно-небезпечному діапазоні.

Загальна динаміка соціальної безпеки України має синусоїдальний характер в межах незадовільно-небезпечного діапазону (рис. 2).

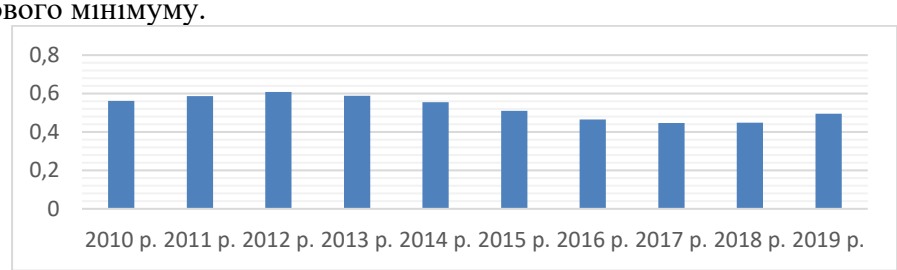

Рис. 2 Динаміка рівня соціальної безпеки України
Джерело: власні розрахунки автора

Тривале зменшення інтегрального показника соціальної безпеки зупинилося у 2017 р., але наскільки сталим буде зростання 2019 р. важко передбачити, враховуючи складне соціально-економічне становище в Україні.

Проведені дослідження дозволили сформувати параметричну карту визначення загроз продовольчої безпеки України за період 2010-2019 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Параметрична карта визначення загроз продовольчої безпеки України за період 2010-2019 рр.

Індикатор	Роки	$X^L_{\text{опт}}$-$X^R_{\text{опт}}$	$X^{LR}_{\text{опт}} - X^{LR}_{\text{здв}}$	$X^{LR}_{\text{здв}} - X^{LR}_{\text{нездв}}$	$X^{LR}_{\text{нездв}} - X^{LR}_{\text{небезп}}$	$X^{LR}_{\text{небезп}} - X^{LR}_{\text{крит}}$	$X^{LR}_{\text{крит}} - \dots$
Добова калорійність харчування людини, тис. ккал.	2010			0,83			
	2011			0,85			
	2012			0,85			
	2013			0,87			
	2014			0,84			
	2015			0,70			
	2016			0,64			
	2017			0,61			
	2018			0,61			
	2019			0,60			
Співвідношення обсягів виробництва та споживання м'яса та м'ясних продуктів на одну особу, %	2010				0,4460		
	2011			0,6580			
	2012				0,5608		
	2013			0,7392			
	2014		0,8206				
	2015	1					
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Співвідношення обсягів виробництва та споживання молока та молочних продуктів на одну особу, %	2010	1					
	2011	1					
	2012	1					
	2013	1					
	2014	1					
	2015	1					
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Співвідношення	2010	1					
	2011	1					

обсягів виробництва та споживання яєць на одну особу, %	2012	1					
	2013	1					
	2014	1					
	2015	1					
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Співвідношення обсягів виробництва та споживання олії на одну особу, %	2010	1					
	2011	1					
	2012	1					
	2013	1					
	2014	1					
	2015	1					
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Співвідношення обсягів виробництва та споживання цукру на одну особу, %	2010		0,804				
	2011	1					
	2012	1					
	2013						0,187
	2014	1					
	2015	1					
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Співвідношення обсягів виробництва та споживання картоплі на одну особу, %	2010	1					
	2011	1					
	2012	1					
	2013	1					
	2014	1					
	2015	1					
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Співвідношення обсягів виробництва та споживання овочів та продовольчих баштанних культур на одну особу, %	2010	1					
	2011	1					
	2012	1					
	2013	1					
	2014	1					
	2015	1					
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Виробництво зерна на одну особу на рік, т	2010	1					
	2011	1					
	2012	1					
	2013	1					
	2014	1					
	2015	1					
	2016	1					
	2017	1					
	2018	1					
	2019	1					
Рівень запасів зернових культур на кінець періоду, % до споживання	2010	1					
	2011					0,3275	
	2012		0,9176				
	2013					0,3822	
	2014					0,2819	
	2015					0,3084	
	2016						0,1849
	2017						0,1799
	2018						0,1807
	2019						0,1774
Частка продажу імпортних продовольчих товарів через торгівельну мережу підприємств, %	2010	1					
	2011		0,96				
	2012		0,92				
	2013		0,88				
	2014		0,86				
	2015		0,86				
	2016		0,84				
	2017			0,71			
	2018			0,67			
	2019			0,60			

Джерело: власні розрахунки автора

На відміну від двох попередніх складових економічної безпеки України, продовольча безпека має не тільки більш сталий характер формування індикаторів за параметричними

інтервалами, але й більш високий загальний рівень. Шість індикаторів з одинадцяти мають оптимальне значення. Це, безумовно, вплинуло на оцінку інтегрального показника продовольчої безпеки України (рис. 3).

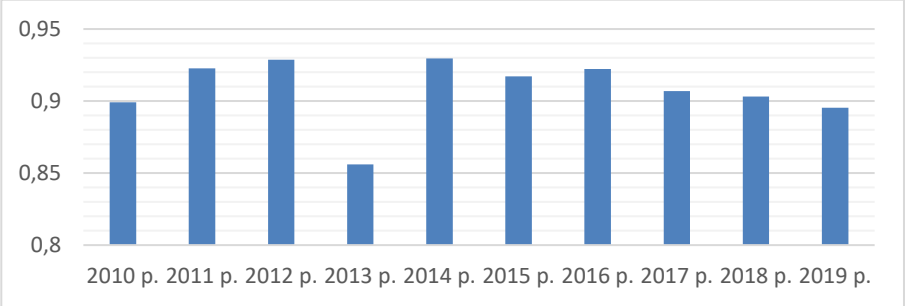

Рис. 3 Динаміка рівня продовольчої безпеки України
Джерело: власні розрахунки автора

В цілому загальна динаміка рівня продовольчої безпеки України має параболічний характер. Виключення складає показник 2013 р., в якому суттєве зниження продовольчої безпеки зумовлене катастрофічним рівнем індикатору співвідношення обсягів виробництва та споживання цукру на одну особу в наслідок «цукрової» кризи. Вже наступного року рівень цього індикатору повернувся до оптимального рівня. Велике занепокоєння викликає стала спадна тенденція 2014-2019 рр. головними драйверами якої є індикатори рівня запасів зернових культур на кінець періоду та частки продажу імпортних продовольчих товарів через торгівельну мережу підприємств.

Висновки. Проведені дослідження дозволяють визначити в якості пріоритетних загроз економічній безпеці України у демографічній сфері індикатори чисельності наявного населення до рівня 1990 р. та коефіцієнту природного приросту населення. Домінантними загрозами соціальній безпеці є індикатори частки витрат на продовольчі товари в споживчих грошових витратах домогосподарств, чисельності ВІЛ-інфікованих осіб із діагнозом, що встановлений уперше в житті та відношення середньомісячної заробітної плати, нарахованої в середньому за годину, у країнах ЄС-27 та в Україні. За досліджуваний період сталих загроз критично-катастрофічного рівня в продовольчій безпеці України не виявлено.

Список літератури:

1. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №1277 від 29.10.2013р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakononline.com.ua/documents/show/218014___218079
2. Александрова О.Ю. Система індикаторів оцінки економічної безпеки // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - №30. – С. 34-37.
3. Вареник В.М. Аналіз методик розрахунку економічної безпеки України // Академічний огляд. -2016. - №1(44). – С. 70-79.
4. Илларионов А. Критерии экономической безопасности // Вопросы экономики. – 1998. - №10. – С. 35-58.
5. Козловський С.В., Жураківський Є.С. Теоретико-методологічні підходи до визначення категорії «економічна безпека» та складових економічної безпеки України // Економіка та держава. 2015. - №6. – С. 37-42.
6. Корчевська Л. Міжнародний досвід формування інституціонально-правової основи безпекознавства // Міжнародна економічна політика. – 2016. - №1 (24). – С. 74-102.
7. Мартиненко В.В. Загрози економічній безпеці України в контексті викликів глобалізації // Економічний часопис – XXI. – 2011. - №7-8. – С.40-43.
8. Мартиненко В.В. Теоретико-методичні засади оцінки економічної безпеки національної економіки // Економічний простір. – 2015. - №93. – С. 131-140.
9. *Методичні* рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / за ред. А. І. Сухорукова ; Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. - К, 2003. - 63 с.
10. Мошенський С.З. формування та розвиток категорії «економічна безпека держави» в економічній науці та практиці // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. -2008. - №2 (11). – С. 253-264.
11. Пастернак-Таранушенко Г. Результаты исследования путей обеспечения экономической безопасности Украины // Экономика Украины. – 1999. - №2. – С. 21-28.

12. Николаев Е.Б. Интерпретация интересов и угроз в концепции экономической безопасности // Экономическая теория. – 2011. - №2. – С. 1-10.

13. Петрушевська В. Економічна безпека держави: зміст і класифікація загроз //Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». – 2012. – Вип. 32. – С. 441-448.

14. *Система* економічної безпеки держави / за заг. ред. А. І. Сухорукова / Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. РНБО України. - К. : Стилос, 2009. - 685 с.

15. *Система* економічної безпеки держави / за заг. ред. д. е. н., проф. А. І. Сухорукова / Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. РНБО України. - К. : Стилос, 2010. - С. 366-394.

16. *Сухоруков А. І.* Теоретико-методологічний підхід до інтегральної оцінки та регулювання економічної безпеки держави / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі // Банківська справа. - 2011. - № 4. - С. 13-32.

17. Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. Щодо методології комплексного оцінювання складників економічної безпеки держави // Стратегічні пріоритети держави. – 2013. - №3(28). – С. 5-15.

18. *Сухоруков А. І.* Нормативний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки держави / А. І. Сухоруков // Економічна безпека держави: міждисциплінарний підхід : монографія / за наук. ред. д. е. н., проф. Є. В. Хлобистова. - Черкаси : видавець Ю. А. Чабаненко, 2013. - С. 26-40.

19. *Харазішвілі Ю. М.* Теоретичні основи системного моделювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Ю. М. Харазішвілі. - К. : ТОВ «Поліграф-Консалтинг», 2007. - 324 с.

20. Харазішвілі Ю.М., Дронь В.Д. Адаптивний підхід до визначення стратегічних орієнтирів економічної безпеки України // Економіка України. – 2014. - №5(630). – С. 28-45.

References:

1. Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy №1277 vid 29.10.2013r. «Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy» URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/218014___218079

2. Aleksandrova O.Iu. (2010) Systema indykatoriv otsinky ekonomichnoi bezpeky. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. №30, pp. 34-37.

3. Varenyk V.M. (2016) Analiz metodyk rozrakhunku ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. *Akademichnyi ohliad*, №1(44), pp. 70-79.

4. Yllaryonov A. (1998) Kryteryy эkonomycheskoi bezopasnosty. *Voprosy ekonomyky*. №10, pp. 35-58.

5. Kozlovskyi S.V., Zhurakivskyi Ye.S. (2015) Teoretyko-metodolohichni pidkhody do vyznachennia katehorii «ekonomichna bez-peka» ta skladovykh ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. *Ekonomika ta derzhava*. №6, pp. 37-42.

6. Korchevska L. (2016) Mizhnarodnyi dosvid formuvannia instytutsionalno-pravovoi osnovy bezpekoznavstva. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*. №1 (24), pp. 74-102.

7. Martynenko V.V. (2011) Zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy v konteksti vyklykiv hlobalizatsii. Ekonomichnyi chasopys XXI. №7-8, pp. 40-43.

8. Martynenko V.V. (2015) Teoretyko-metodychni zasady otsinky ekonomichnoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky. *Ekonomichnyi prostir*. №93, pp. 131-140.

9. Metodychni rekomendatsii shchodo otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [za red. A. I. Sukhorukova] (2003); *Nats. in-t problem mizhnar. bezpeky. K*, 63 p.

10. Moshenskyi S.Z. (2008) formuvannia ta rozvytok katehorii «ekonomichna bezpeka derzhavy» v ekonomichnii nautsi ta prak-tytsi. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*. №2 (11), pp. 253-264.

11. Pasternak-Taranushenko H. (1999) Rezultaty yssledovanyia putei obespechenyia ekonomycheskoi bezopasnosty Ukrayny. Ekonomyka Ukrayny. №2, pp. 21-28.

12. Nykolaev E.B. (2011) Ynterpretatsyia ynteresov y uhroz v kontseptsyy эkonomycheskoi bezopasnosty. *Ekonomycheskaia teoryia*, №2, pp. 1-10.

13. Petrushevska V. (2012) Ekonomichna bezpeka derzhavy: zmist i klasyfikatsiia zahroz *Zbirnyk naukovykh prats «Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia»*. Vyp. 32, pp. 441-448.

14. Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy [za zah. red. A. I. Sukhorukova] (2009). Nats. in-t problem mizhnar. bezpeky. RNBO Ukrainy. K.: Stylos, 685 p.

15. Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy [za zah. red. d. e. n., prof. A. I. Sukhorukova] (2010). Nats. in-t problem mizhnar. bezpeky. *RNBO Ukrainy. K. : Stylos*, pp. 366-394.

16. Sukhorukov A.I., Kharazishvili Yu.M. (2011) Teoretyko-metodolohichnyi pidkhid do intehralnoi otsinky ta rehuliuvannia ekono¬michnoi bezpeky derzhavy. *Bankivska sprava*. № 4, pp. 13-32.

17. Sukhorukov A.I., Kharazishvili Yu.M. (2013) Shchodo metodolohii kompleksnoho otsiniuvannia skladnykiv ekonomichnoi bezpeky derzhavy. *Stratehichni priorytety derzhavy*, №3(28), pp. 5-15.

18. Sukhorukov A.I. (2013) Normatyvnyi pidkhid do otsiniuvannia rivnia ekonomichnoi bezpeky derzhavy. Ekonomichna bezpeka derzhavy: mizhdystsyplinarnyi pidkhid : monohrafiia [za nauk. red. d. e. n., prof. Ye. V. Khlobystova]. *Cherkasy : vydavets Yu. A. Chabanenko*, p. 26-40.

19. Kharazishvili Yu. M. (2007) Teoretychni osnovy systemnoho modeliuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy : mono-hrafiia / Yu. M. Kharazishvili. *K.: TOV «Polihraf-Konsaltynh»*, 324 p.

20. Kharazishvili Yu.M., Dron V.D. (2014) Adaptyvnyi pidkhid do vyznachennia stratehichnykh oriientyriv ekonomichnoi bezpeky Uk-rainy. *Ekonomika Ukrainy*. №5 (630), pp. 28-45.